

jih je Ivan Cankar pribil na račun zadnjih dveh. Pravtako pomembno in občeveljavno pa je njegovo načelno gledanje na to razmerje. Kar se tiče osnovnih narodnih vprašanj, je Ivan Cankar mnenja, da mora biti »vrsta ena, prapor en sam«. Z drugimi besedami se to pravi: Tisto, čemur morajo služiti tudi stranke, je slovenstvo, je življenje naroda.

Ti spisi, h katerim moramo prištevati tudi večino kritičnih in satiričnih sestavkov, so nam dokaz, da je bil Ivan Cankar poleg Janeza Evangelista Kreka naš največji narodni buditelj in voditelj v polpretekli dobi.

Prav tako pa Cankar tudi kot umetnik čedalje bolj spoznava in poudarja skorajda s slehernim stavkom svoje prepričanje, da »gre v življenju predvsem za kvalitete človeka in ne za njegovo umetnost« (Uvod VI). Vendarle pa bi bilo napačno misliti, kakor da se pisatelj sedaj odpoveduje čistemu umetnostnemu idealu in se približuje morebiti kakršnemukoli estetskemu utilitarizmu. Resda imamo v svetovni književnosti tudi take primere (Tolstoj), toda razvoj Ivana Cankarja nima z njimi nikake zveze. Kako moramo potem takem razumeti bolečino, ki čedalje bolj spremlja njegovo umetniško ustvarjanje? Po moji sodbi ni to v bistvu nič drugega nego dozorevanje človeka in umetnika. To moremo razumeti tem lažje, ker vemo, da so tudi Ivana Cankarja, zlasti v prvih letih kot otroka svojega časa, tako zvanega fin de sièclea, zajeli vase tokovi modernega individualizma in artizma. Toda čim bolj je dozoreval, tem bolj se je čutil kot člen občestva, naroda in človeštva, in tem bolj mu je bila tudi umetnost samo pokoren izraz duše, govorica iz dna. To rast je kajpada še pospešila svetovna vojska, ki je po urednikovih besedah pretresla Ivana Cankarja do dna. Zato ni nič čudnega, da ravno spisi, ki so nastali v tem obdobju, razodevajo toliko srčne dobrote, čistosti in lepote in se tudi glede na umetniško vrednost po večini lahko merijo z najodličnejšo svetovno literaturo te vrste.

France Vodnik

Slovenske novele. Izbral in uredil M. Javornik. Krekova knjižnica. Izdala Delavska založba v Ljubljani, 1935.

Krekova knjižnica je pokazala že takoj spočetka veliko zanimanje za domačo, posebno novejšo književnost. Tudi »Slovenske novele« so dokaz njene naklonjenosti nasproti našim pisateljem. Knjiga prinaša šestero spisov petih mladih avtorjev.

Zbirko začinja »Nataša«, novela, katero je spisal I v o G r a h o r. Pisatelj je zajel snov za to svojo novelo iz porevolucijske dobe v Rusiji. V nji nam prikazuje Natašo, dekle iz otroških taborišč. Zdaj je v Domu sovjetov, kamor je prišla iz bolnišnice za spolne bolezni. Usoda jo je že kot otroka vrgla v mrežo predmestnega življenja. Zdaj je njeno življenje razbito na dvoje: v ljubezensko razmerje do Maria, in v slabost, da se vdaja ljudem, ki jih sovraži in se ji studijo. Tako je njeno življenje boj z ljubeznijo in strah pred gnusom. Ko pa spozna, da je Mario kriv njenega propada in brezdelja in da jo on ljubi le kot gospodar vlačugo, se njeno življenje pogrezne v praznino.

Novela v prvem poglavju obeta več, nego nam nudi v nadaljnjih. Dobro je prikazano nam sicer tuje okolje, v katerem se dejanje godi. Nasprotno

pa je psihološka oznaka in opis spora med Mariem in Natašo nekam medel in nejasen.

Naslednja »Zgodba o češnjah« prav za prav ni novela, ampak črtica. Njen avtor Cene Kranjc nam je znan doslej iz Doma in sveta, kjer je priobčil v zadnjih letih nekaj lepih primerov lirične proze, zlasti posrečenih pokrajinskih opisov. Tudi »Zgodba o češnjah« kaže, da je Cene Kranjc bolj lirik nego epik. Dogodek je pač skromen, preskromen za novelo: pripoveduje nam, kako je kmet Gosar zaprl svojega sina Tončka v golobjak, ker je hodil s Kristino, hčerko kmeta Breskvarja, s katerim sta sprta. Dober in zares nazoren pa je začetek, opis tega spora. Prav tako je lep opis cve-točih češenj.

Tudi »Dominika« Stanka Vuka bi komajda mogli imenovati novelo. Stanko Vuk se je šele nedavno pojavil v naši književnosti s pesmimi po raznih revijah, ki kažejo smisel za barvitost in jezikovno podobo, a pogrešajo čustvene razgibanosti. Sedaj se nam je predstavil tudi kot prozaist. »Dominik« je odlomek iz življenja naše goriške vasi in je s te strani prav tako folklorno zanimiv, kakor dihaajo spisi C. Kranjca pristno gorenjsko ozračje. Besede in zunanji okvir dogodkov, vse nas spominja na zemljo, ki je bila nekdanj naša, a danes ni več, čeprav prebivajo na nji še vedno naši ljudje. Poleg slikovitosti pokrajine in živega dialoga je treba kot vodilno misel omeniti idejo o zemlji, ki se vedno pogosteje oglašča v spisih naših pisateljev in je značilna za naš čas.

»Nirvana« Bogomira Magajne je poleg Kosmačeve »Hiše št. 14« najobsežnejši spis v zbirki. Novela je čudna spojitev resničnosti in fantastike. Absolvent kemije Aleš Robida se namesto za znanost odloči za kariero, do katere so povzpne ne le s svojo sposobnostjo, ampak tudi s pomočjo odbora Kemične industrije. Ko zabogati, zapusti nekdanjega dekleta in se poroči s hčerko ravnatelja Kemične industrije, bogato in lepo, a prav tako nerazumljivo, sanjaško žensko, ki časti Buddho in obožuje lastno lepoto. Zakon zato ne uteši junaka novele; v družbi tovarišev iz študentovskih let se še enkrat spomni nekdanjega življenja. A to je le pijan privid in neodkritosrčna pepelnica; zato ostane vse pri starem, ali bolje, se spor v njem niti ne zaostri niti ne razreši.

Motiv je v resnici nenavaden, skorajda neverjeten, a tudi nejasen. Zlasti občutimo lik Robidove žene zaradi prevelike fantastike zgolj kot zanimivo domisljico, ne pa tudi življenjsko prepričevalno in resnično. Magajna je za zdaj še premalo rafiniran pisatelj za kaj takega. Mnogo bolj plastično je naslikan glavni junak Aleš Robida, zlasti pa okolje, v katerem se giblje izven okvira svojega čudnega zakona.

Najdaljši, a hkrati najmočnejši spis v knjigi je »Hiša št. 14«, katero je spisal Ciril Kosmač. V nji nam je naslikal kos tržaškega življenja, bolj življenja brezposelnih, na cesto pognanih družinskih očetov, zapuščenih vdov in onemoglih starcev ter otrok. Dasi je zgradil pisatelj svojo novelo iz epizod, je snov vendarle zasnovana na široko, s kretnjo romanopisca, ki za temelj svojemu pripovedovanju opiše najprej politične in socialne razmere, nato okolje, hišo št. 14 — jetično, gluho in votlo, napol razpadlo podrtijo

— in nato slede posamezne zgodbe: družinske razmere in škandali, prepiri, ljubezni, zakonolomstva in nemožate preteklosti, nočna preseljevanja iz sobe v sobo, tatvine itd. Zanimiva snov, zajeta iz življenja, nazorni opisi, močni dialogi, gladek, tekoč slog, vse to so prepričevalne strani mladega pisatelja. Motijo pa tu in tam preveč literarni vložki in prav tako že skoraj iskani naturalizmi.

Zbirko zaključuje novela Bogomira Magajne z naslovom »Transfuzija«. Brezposelni Matija Brvar hodi v splošno bolnišnico oddajat kri. Primeri se mu, da mora oddati kri svojemu nekdanjemu dekletu, zdaj vdovi, ki leži v bolnišnici. Stvar se konča s srečno poroko. — Motiv je nekoliko romantičen, toda novela je pisana jasno in živo ter dobro opisuje življenje v bolnišnici. Novela, ki jo lahko štejemo med boljše Magajnove spise, se skozi in skozi prijetno bere, zlasti ker nam pisatelj naslika preliv krvi v prijetni, optimistični luči.

»Slovenske novele« nam na splošno zelo dobro prikazujejo položaj naše proze, ki je že nekaj časa v zastoju. Tudi med novelami in črticami teh petih avtorjev, ki jih zbirka upošteva, ni najti spisov nadpovprečne vrednosti. Kljub dobrim stranem, ki smo jih omenili pri vseh, spravimo lahko večino prispevkov še vedno samo v okvir več ali manj obetajočega začetništva. Razen tega pogrešamo v zbirki vsaj še nekaterih imen, posebno Miška Kranjca in Mirka Javornika. Tudi naslov »Slovenske novele« se nam zdi glede na izbor vsekakor preširok.

Kar pa se tiče zunanje opreme, bi bilo treba omeniti, da spadata k taki zbirki neizogibno tudi kazalo ter ime odgovornega urednika — tudi na naslovni strani, ne pa samo na ščitnem ovitku. France Vodnik

Žitja Konstantina in Metodija. Prevedel in razložil Franc Grivec. Cvetje iz domačih in tujih logov 8. Celje 1936.

Naš najboljši poznavalec življenja in dela svetih bratov Konstantina in Metodija, univ. prof. dr. Franc Grivec, je prevel za to knjižico obe tako zvani »panonski legendi« (Žitje Konstantina filozofa, Žitje Metodija), od latinskih spisov o svetih bratih pa »rimsko legendo«. V prvem delu obširnega uvoda podrobno in nazorno opisuje življenje svetih bratov, v drugem pa natančno razbira vire za življenjepis slovanskih apostolov. Dodan je podroben seznam slovstva, ob koncu knjige pa obširne opombe, ki tolmačijo težja mesta s filološkega in teološkega stališča. Skrbno pripravljena knjižica je bila prijetno presenečenje. Razveselil se je je vsakdo, ki ima opravka s poukom stare cerkvene slovanščine v gimnaziji, a knjižica je tudi s čisto znanstvenega stališča pomemben donos k literaturi o slovanskih blagovestnikih in njunem delu. — K prevodu, ki mu je avtor čisto umestno ohranil čim več slogovne pristnosti in starodavne slovesnosti, pripominjam le, da mi beseda podvig v pomenu krepostno prizadevanje ni v slovenščini prav nič všeč in je nikakor ne kaže vsiljevati, saj se tako že rabi v drugem pomenu (podvig = [junaško] dejanje, menda iz ruščine). Prevelika koncesija izvirniku je tudi raba zaimka moj, tvoj itd., namesto svoj, n. pr.: »Jaz sklenem s teboj... mojo zavezo« (67), »ga bom pokopal v